

Remissvar över betänkandet SOU 2025:24 Publiken i fokus – reformer för ett starkare filmland

Sammanfattning

Värnamo Filmhistoriska Festival inriktar sitt svar på filmarvet och vill lyfta följande:

- Vi ställer oss bakom förslagen till nya nationella filmpolitiska mål, men ser att det kan finnas en risk med att lyfta bort målet för barn och unga.
- Det krävs en uppräknings av anslagen och att medel öronmärks för filmarvet.
- Det behövs ett tydligare fokus på att filmarvet även sprids och visas, utöver att det bevaras.
- Det behövs en struktur och en strategi för att nå ut brett med filmarvet i hela landet.
- Avgifter och andra hinder för biografer att visa svenska filmklassiker måste undanröjas.
- Biografstödet ska inte vara förbehållet visning av ny film.
- För att nå barn och unga med filmarvet behövs både sökbara bidrag och riktade insatser.
- Begreppet filmarv behöver breddas, då det utöver själva filmerna även består av manus, kostymer, rekvisita, teknik, platser, kassaböcker etc. Det finns även ett immateriellt filmarv.
- Värnamo Filmhistoriska Festival stöder förslaget om att inrätta ett nationellt filmcentrum, men det är viktigt att det även finns ett tydligare publikt fokus i filmarvsarbetet.

Bakgrund

Värnamo Filmhistoriska Festival är en verksamhet inom kulturförvaltningen Värnamo kommun. Detta remissvar har utarbetats av förvaltningschefen på uppdrag av kulturnämnden.

Värnamo Filmhistoriska Festival visar film som är minst 25 år gammal. I huvudsak svensk film, men även utländska filmer som haft betydelse för den svenska biopubliken. De fyra nationella filmpolitiska målen som föreslås känns relevanta och ligger alla i linje med det som Värnamo Filmhistoriska Festival arbetar för. Vi vill dock lyfta att det kan finnas en risk med att lyfta bort målet om barn och unga, då de nationella målen ofta har en vägledande funktion på regional och kommunal nivå.

Det fjärde målet gällande att filmarvet bevaras och används är naturligtvis det som berör vår verksamhet mest, varför vårt remissvar främst är inriktat på de delar av utredningen som berör filmarvet och då i synnerhet på tillgängliggörande och spridning.

I övrigt ställer sig Värnamo Filmhistoriska Festival positiv till utredningen som helhet och till många av de förslag som lyfts fram.

Filmarvets resurser

Värnamo Filmhistoriska Festival instämmer helt i utredningens slutsats att "långsiktiga offentliga åtaganden krävs inte minst för utbildning och filmarvets bevarande" (s 15). Det är nödvändigt med både en uppräknings av anslagen och att medel öronmärks för bevarande, tillgängliggörande och spridning av det svenska filmarvet.

Vi instämmer även till fullo i "att säkra det svenska filmarvet för kommande generationer hör till filmpolitikens kärnuppgifter, liksom att göra det tillgängligt för både forskning och en bred allmänhet" (s 220).

Här vill vi även lyfta värdet av flernivåsamverkan, där staten genom Filminstitutet (eller Kulturrådet inom kultursamverkansmodellen), regionerna och kommunerna kan samla resurserna för gemensamma satsningar. Flernivåsamverkan bidrar även till värdefull kunskapsdelning och ökad förståelse för varandras uppdrag och skilda förutsättningar, varför det är angeläget att Filminstitutet även fortsättningsvis kan vara en part i flernivåsamverkan på olika sätt.

Spridning av filmarvet

Utredningen lyfter fram flera goda förslag gällande hur arbetet med filmarvet kan stärkas och hur värdefulla filmer kan bevaras, men det saknas en tydlig strategi för hur filmarvet ska nå publiken.

Bevarande och tillgängliggörande är två delar av samma mål som båda är oerhört viktiga och beroende av varandra. I utredningen dominerar genomgående bevarandeaspekten, vilket kan tyckas naturligt eftersom ett bevarande är en förutsättning för att det ska finnas något att tillgängliggöra. Det gör dock att tillgängliggörandet kan hamna i skymundan, vilket vi tycker är olyckligt – inte minst i en utredning med titeln "Publiken i fokus".

För att Sverige ska ha ett levande filmarv räcker det inte med att filmarvet tillgängliggörs i form av strömningstjänster och att filmer är möjliga att beställa för biografer, festivaler och andra visningsaktörer. Att filmarvet ska bevaras och tillgängliggörs behöver kompletteras med att det även ska spridas. Att filmarvet finns tillgängligt för spridning är inte detsamma som att det verkligen sprids och att filmerna visas i det format som de är gjorda för, det vill säga biografvisningar. I storstäderna finns Cinemateket, men det saknas en struktur för att nå ut brett i landet med det svenska filmarvet och det finns heller inga direkta förslag i utredningen som kan råda bot på detta. Totalt 334 visningar av de filmer som Filminstitutet distribuerar i hela landet under hela 2023 (s 192) är bara drygt en visning per kommun, och vi kan konstatera att cirka tio procent av dessa visningar ägde rum på Värnamo Filmhistoriska Festival.

En förklaring till det låga antalet visningar kan vara att det finns vissa hinder i form av bland annat minimihyror och hanteringsavgifter som gör det ekonomiskt svårt för biografer (i synnerhet för små biografer på landsbygden) att boka svenska klassiker från Filminstitutet. Det är helt enkelt en mycket mindre ekonomisk risk för en biografägare att boka en uppmärksamman nyproducerad och kommersiell film som har en intäktsbaserad filmhyra. Att få bort dessa och andra hinder borde vara en prioriterad åtgärd, som skulle kunna bidra till en markant ökad spridning av biografvisningar av svenska klassiker i hela landet. Att skapa en struktur där det är enkelt och mindre riskfyllt för biografer och andra visningsaktörer att visa svenska filmklassiker skulle möjliggöra en breddad biografrepertoar utanför storstäderna, stärka biografkulturen och locka nya målgrupper. Det skulle

skapa förutsättningar för att biopubliken kan få den anknytning till svensk film som den idag på många sätt saknar. Det förutsätter dock ett aktivt publikarbete på alla nivåer och en strategi för detta, vilket saknas i utredningen.

Ur spridningssynpunkt är momssänkningen välkommen, men det behövs fler åtgärder för att stärka biografer, festivaler och visningsaktörer i hela landet för att därigenom skapa en livskraftig infrastruktur för att tillgängliggöra det svenska filmarvet för en bredare publik. Ur den aspekten är det olyckligt om biografstöd förbehålls visning av ny film, eftersom detta riskerar att motverka spridningen av filmarvet (24 §, s 32).

Filmarv för barn och unga

I utredningen konstateras att det visas "få äldre filmer av klassikertyp" inom skolbioverksamheten (s 148). Samtidigt slås det fast att "för att filmarvet ska kunna användas och bidra till nytt skapande krävs även att kunskap om filmens historia och dess klassiska verk sprids brett i samhället, inte minst genom skolan" (s 221). Här krävs aktiva insatser för att underlätta och göra det mer attraktivt att välja klassiker till skolbioverksamheten, så att alla barn och unga kan få möta det svenska filmarvet. Det är också viktigt att det finns bidrag att söka inriktade på visningar och kunskapshöjande insatser om det svenska filmarvet riktade till barn och unga.

Ur denna aspekt kan det finnas en risk med att ta bort det nationella målet om barn och unga, eftersom målen ofta har en vägledande funktion på regional och kommunal nivå.

Definition av filmarvet

Utredningens definition av filmarvet känns alltför snäv, då den nästan uteslutande fokuserar på själva filmerna. Även manus, kostymer, rekvisita, teknik, affischer och mycket annat är en del av filmarvet. Även det som inte är direkt relaterat till själva filmskapandet, som till exempel kassaböcker, kvitton, kontrakt och hyresavtal är viktigt att bevara, eftersom dessa dokument kan berätta mycket om villkoren för filmskapare och hur de har förändrats över tid. Sammantaget utgör detta ett ovärderligt material för framtida forskning.

Det finns även ett immateriellt filmarv som behöver bevaras, det vill säga kunskapen om hur film skapas, visas och tolkas.

Nationellt filmarvscentrum

Värnamo Filmhistoriska Festival stöder förslaget om inrättande av ett nationellt filmarvscentrum. Det skulle bland annat ge en bättre beredskap för att skydda filmer och värdefulla föremål i händelse av kris eller katastrof och mot klimatförändringarnas effekter. För att det ska kunna förverkligas utan att dränera andra delar av filmbranschen på resurser, behöver tillräckliga medel avsättas och öronmärkas för ändamålet.

Det är dock viktigt att ett nationellt filmarvscentrum inte bidrar till att inriktningen för det samlade arbetet med filmarvet enbart blir en sluten arkivverksamhet, utan att det även finns ett publikt fokus helt i enlighet med utredningens titel. De publika delarna och arkivverksamheten kan av praktiska och säkerhetsmässiga skäl till stora delar behöva hållas isär rent fysiskt, men verksamhetsmässigt är det viktigt att bevarandearbetet och det publika arbetet hänger ihop och stöder varandra.

Även här förespråkar vi en bredare definition av filmarvet till att omfatta mer än själva filmerna. Det finns mycket material samlat kring enskilda filmskapare genom enskilda initiativ runt om i landet, men det blir här väldigt tydligt att Sverige till skillnad från många andra länder saknar ett nationellt filmmuseum – något som inte lyfts alls i utredningen. Det vi efterlyser är inte i första hand ett centraliserat fysiskt filmmuseum, utan ett nationellt ansvar för och en samordning av de olika samlingar och initiativ som finns spridda i landet så att de kan stärkas både resurs- och kompetensmässigt i sitt viktiga arbete. Arbetet med att bevara filmarvet kan därigenom även stärka besöksnäringen som en positiv bieffekt.